

GENÇ MÜTEFEKKİRLER DERGİSİ
JOURNAL OF YOUNG INTELLECTUALS

e-ISSN: 2718-000X

Yıl/Year: 5, Cilt/Volume: 5, Sayı/Issue:: 4

Aralık/December-2024

MAKALE BİLGİSİ/ARTICLE INFORMATION

Ahmed Kâsım el-Arîkî'nin Kurâtü's-Selc Adlı Çocuk Hikâye

Koleksiyonunda Yer Alan Değerler

Values in Ahmed Qasim al-Arîkî's Children's Story Collection Called Kurat al-Salj

YAZAR/WRITER

Rıfat AKBAŞ

Doç. Dr. Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi
Assoc. Prof. Dr. Van Yüzüncü Yıl University, Faculty of Theology
Van, TÜRKİYE

rifatakbas@yyu.edu.tr

<https://orcid.org/0000-0002-8533-3335>

<http://doi.org/10.5281/zenodo.14282545>

Yayın Bilgisi/Publication Information

Makale Türü/Article Type: Araştırma Makalesi

Geliş Tarihi/Date Received: 20.10.2024

Kabul Tarihi/Date Accepted: 04.12.2024

Sayfa Aralığı/ Page Range: 912-938

İntihal: Bu makale, intihal.net yazılımınca taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir.

Plagiarism: This article has been scanned by intihal.net. No plagiarism detected.

Yayıncı / Published by: Nihat DEMİRKOL / TÜRKİYE

ÖZET

Ahmed Kâsım el-Arîkî, makâmat, şiir ve roman türü eserler kaleme alan, diğer taraftan *Kurâtü's-Selc* adlı hikâye koleksiyonuyla çocuk edebiyatına katkı sunan Yemenli bir yazardır. 2017 yılında Yemen'in San'a kentindeki Merkezi Mektebeti Dâl Yayınevi tarafından yayımlanan hikâye koleksiyonu 16 kısa dramatik hikâyeden oluşmaktadır. Tamamı kurgusal olan hikâyelerde çocuklar tarafından sevilen ve pür dikkat dinlenen ana karakter Hamâme Nine'nin dili üzerinden birçok değer doğrudan ve dolaylı olarak altı çizilmiştir. Bu bağlamda çalışmanın amacı Arîkî'nin ilgili hikâye koleksiyonu örnekliğinde çocuk edebiyatı alanındaki bazı katkılarını ele almak ve hikâyelerindeki öne çıkan birtakım değerleri ortaya koyarak modern Arap edebiyatı çalışmalarında yeterince ele alınmayan yazarı kısmen de olsa tanıtmaktır. Her bir hikâyenin kısa özetine de yer verildiği çalışmada, Arîkî'nin Kur'ân tilaveti, dua, salâtüselâm, iffet, sözünde durmak, sevgi, aile bilinci, vatanseverlik ve özgürlük gibi dinî, ahlâkî ve millî bazı değerlere dikkat çektiği ve bu değerler arasında sadece "dua" ve "salâtüselâma" bütün hikâyelerinde yer verdiği tespit edilmiştir. Bununla birlikte sözü edilen kategorik değerlerden birini diğerine tercih etmediği, aksine çocuk eğitimi noktasında değerler kombinasyonunun gerekliliğine inandığı gözlemlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Arap Dili Belagatı, Modern Arap Edebiyatı, Çocuk Edebiyatı, Ahmed Kâsım el-Arîkî, Kurâtü's-Selc, Değerler.

ABSTRACT

Ahmed Qasem al-Arîkî is a Yemeni writer who has written works in the genres of makâmat, poetry and novel, and has also contributed to children's literature with his story collection called *Kurat al-Salj*. The story collection, published in 2017 by Merkezi Mektebeti Dal Publishing House in Sana'a, Yemen, consists of 16 short dramatic stories. In the stories, which are entirely fictional, many values are directly and indirectly emphasized through the language of the main character Hamâme Nine, who is loved and listened to with great attention by children. In this context, the aim of the study is to examine some of Arîkî's contributions to the field of children's literature with the example of the relevant story collection and to introduce the author, who has not been sufficiently addressed in modern Arabic literature studies, by revealing some of the prominent values

in his stories. In the study, where a short summary of each story is also included, it was determined that Ariki drew attention to some religious, moral and national values such as Quran recitation, prayer, blessings and peace, chastity, keeping one's word, love, family awareness, patriotism and freedom, and that among these values, he only included "prayer" and "blessings and peace" in all his stories. However, it was concluded that he did not prefer one of the mentioned categorical values to the other, on the contrary, he believed in the necessity of a combination of values in terms of child education.

Keywords: Arabic Language Rhetoric, Modern Arabic Literature, Children's Literature, Ahmed Qasim al-Ariki, Kurat al-Salc, Values.

GİRİŞ

Çocuk edebiyatı, çocukluk çağı sorunlarının çözümünde, şimdiki ve gelecekteki yaşamlarının düzeltilmesinde, karmaşıklıkların, sakıncaların ve kaygıların aşılmasında önemli bir rol oynamaktadır. Çocuğa faydalı bilgi ve deneyimler aktarmayı amaçlayan bu edebiyatın şiir, tiyatro ve roman gibi türleri içinde hikâyelere daha fazla eğilim gösterilmiştir (Keylânî, 1406/1986: 78; Şahin, 2024: 31). Çocuğun fiziksel, dilsel, zihinsel ve duygusal kişiliği açısından önemli bir role sahip olan hikâyelerin Arap coğrafyasındaki tarihi, diğer coğrafyalarda olduğu gibi çok eskilere uzanır (Hadîdî, 1998: 5, 6). Nitekim İslâm öncesi dönemde ebeveynlerin özellikle çocukların teskini ve kendi kabilelerine bağlılıklarını güçlendirmek için anlattıkları kahramanlık hikâyelerinin yanı sıra nasihati merkeze alan birtakım masallar bu döneme ait çocuk sözlü edebiyatının ilk örneklerini oluşturmaktadır (Keylânî, 1406/1986: 21, 22). Bu dönemde, içerdiği harika nesirler, tutkulu şiirler, komik hikâyeler ve bedevi tabiat ve gelenekleriyle bir edebiyat seçkisini andıran Eyyâm'ül-Arab'ın da mezkûr edebiyattaki etkisi oldukça fazladır (Barov, 1417/1996: 203, 204).

İslamiyet gelir gelmez kendi öğretileriyle örtüşmeyen mitolojik ve hurafe niteliğindeki hikâyeleri yasaklamış, aynı zamanda peygamberlerin veya önceki kavimlerin başına gelen gerçekçi hikâyeleri içeren anlamlı dinî hikâyeleri teşvik etmiştir. Bununla birlikte Hz. Peygamber'den sonra Kur'ân'ı anlama ve bazı müteşabih âyetleri yorumlama çabaları sonrasında bazen tutarsız bazen de gülünç sayılabilecek birtakım masal türü rivayetler ile eski kavimlerin haberleri ve mit karışımı efsaneler, sadece çocuklara özgü olduğu söylenemese de bu dönemde göze çarpan önemli örneklerdir (F'âdî, 1966: 36-38).

İslâm sonrası dönemden modern asra kadar çocuk edebiyatı çerçevesine dâhil edilebilecek müstakil kitaplar kaleme alınmadığı söylenebilir. Ancak çocuk yetiştirmeye ya da onları etkilemeye yönelik gerek zekâyâ hitap eden gerekse ahlâkî değerler konusunda çocuğun dünyasıyla örtüşen hadiseleri, sözleri, rivayetleri, anonim özdeyişleri ve vecizeleri konu edinen onlarca eserin varlığından bahsetmek mümkündür. Nitekim İran asıllı mütercim, edip ve kâtip İbnü'l-Mukaffa' (öl. 142/759) tarafından Farsçadan Arapçaya çevrilen "Kelfile ve Dimne" ile Farsçadan Arap kültürüne kazandırılan diğer bir çeviri ürünü "Elf leyle ve Leyle" başta olmak üzere Arap edebiyatının meşhur nesir yazarlarından Câhiz'in (öl. 255/869) *Kitâbü'l-Buhalâ'sı*, Abbâsî devlet adamı Ebû

Abdillâh Muhammed b. Abdûs el-Cehşiyârî'nin (öl. 331/942-43) *Kitâbü'l-Vüzerâ'* ve *l-Küttâb'*, Arap tarihçisi ve edibi Ebü'l-Ferec el-İsfahânî'nin (öl. 356/967) *el-Eğânî*'si, şair ve kâtip Bedfüzzamân el-Hemedânî (öl. 398/1008) ile dil âlimi Harîrî'nin (öl. 516/1122) *el-Makâmât'*, Arap filozof ve şair Maarî'nin (öl. 449/1057) *Risâletü'l-Ğufrân'*, Endülüslü filozof ve hekim İbn Tufeyl'in (öl. 581/1185) *Hay b. Yakzân'*, Memlükler dönemi tarihçisi Nüveyrî'nin (öl. 733/1333) *Nihâyetü'l-Ereb fî Fünûni'l-Edeb*'i çocuk edebiyatına zengin ve tükenmez malzeme sağlamış önemli kaynaklardır (Ebü'r-Ridâ, 1426/2005: 72).

Modern dönemde ise çocuk hikâyelerine yönelik ilk faaliyetler 19. yüzyılın ortalarında diğer dillerden Arapçaya yapılan çevirilerle başlamıştır. Mısır'da Muhammed Ali Paşa zamanında Rifâa Râfi'et-Tahtâvî'nin (1801-1873) Arapçaya kazandırdığı çocuk hikâyeleri bu sanatın belirgin kılınmasında önemli rol oynamışsa da asıl öncü son devir Arap şairlerinin en meşhur simalarından olan Ahmed Şevkî'dir (1868-1932). Daha çok Fransız şair ve yazar Jean de La Fontaine'nin etkisinde kalan Ahmed Şevkî Arap çocuklarının bu tür edebiyata olan ihtiyacını erken fark eden ve onlara yönelik hikâyeleri Arapça yazan ilk şahsiyettir (Berigaş, 1416/1996: 81).

Okul müfredatının dışına çıkarak çocuk yazınının gelişimi noktasında isminden sıklıkla söz ettiren Kâmil el-Keylânî, (1897-1959) özellikle nesir alanında bu sahaya kayda değer katkılar sunmuş isimlerin başında gelir (Zelat, 1415/1994: 11; Köşeli, 2011: 29, 176). Arap dünyasında çocuk edebiyatının en önemli ve üretken yazarları arasında gösterilen Abdüttevâb Yusuf'un (1928-2015) da Arap kütüphanesini çeşitli alanlarda 300'den fazla çocuk kitabıyla zenginleştirdiği bilinmektedir (Mekalih, 1986: 146, 147; Köşeli, 2011: 180).

Çocuklara yönelik eğitici vasfı ağır basan çok sayıda şiir divanı kaleme alan Muhammed el-Hirrâvî (1885-1939) ise nazım alanında öncü kabul edilmektedir (Ziriklî, 2002: 6/106). Nitekim o, çocukların yaşlarını ve zihinsel seviyelerini dikkate aldığı yirmi beş şiirsel eser yayınlamıştır. Çocuklara yönelik iki yüz hikâyenin yer aldığı *el-Uyûnu'l-Yevâkız fî'l-Emsâl ve'l-Mevâiz* adlı eserin yazarı Muhammed Osman Celal'ın (1828-1898) yanı sıra Süleymân el-Îsâ (1921-2013) Ahmed Mahmûd Necîb, Ahmed Muhammed Süveylem, Abdurrezzâk Ca'fer, Ali Fikrî, Ahmed Zerzûr, Alî es-Sıklî ve Zekeriyâ Tâmir gibi isimler de çocuk edebiyatını ilerletmeye yönelik gayreti bulunan en

önemli simalar arasında yer almaktadırlar (Mekalih, 1986: 13; Hamid, 2015: 158, 159; Ahmed, 2020: 100, 101; Uylaş, 2017: 83-85; Yüksek, 2022: 64; Berâhînî, 2015: 298).

Çocuk edebiyatı alanında Mısır, Lübnan, Suriye ve Irak gibi bazı Arap ülkeleri ilerlemeler kaydederken coğrafi konumu ve son dönemlerdeki siyasi ve ekonomik buhranlar nedeniyle Yemen'deki hareketliliğin uluslararası standartlara göre biraz daha zayıf olduğu söylenebilir (Sâmî, 1428/2007: 211, 212; Akbaş, 2023: 36). Ancak 1970'lerde ortaya konan çabalar sonucunda Yemen çocuk edebiyatı niceliksel ve niteliksel bir genişlemeye sahne olmuştur (Badam, 2022: 4). Nitekim edebî bir hareket olarak 1973'te Aden'de yayımlanan el-Berâ'im (البراعم) dergisi ile 1980 yılında San'a'da ilk sayısı yayımlanan el-Hüdhüd (الهدد) dergisinde sadece çocukların talim ve terbiyesine özgü faaliyetlerin gerekliliği ve işlevi tartışılmıştır (Ebû Tâlib, 2010: 268-272). İbrahim Ebû Tâlib, Ebû Bekir el-Kaysî, Alâm Mütevekkil, Ahmed Şerif er-Rufâ'î, Edîb Kâsım, İdris Hanbele, Semîr Abdülbaki, Selahüddin el-Makremî, Abdülilah Reûf, Abdurrahman eş-Şemîrî, Abdurrahman Abdulhalik, Ali el-Esedî gibi edebiyatçıların çabaları da bu alana yönelişi hızlandırmıştır (Ebû Tâlib, 2010: 275-283).

Kaleme aldığı eserlerinde Arap toplumunun trajik meselelerine hem romanlarıyla hem de hikâyeleriyle atıfta bulunan Yemenli diğer bir yazar edebiyat sahasındaki verimliliğiyle bilinen Ahmed Kâsım el-Arîkî'dir (Bâhekkîm, 2022: 331-236). Edebî türlerden romana daha çok vakit ayıran Arîkî'nin sadece *Kurâtü's-Selc* adlı hikâye koleksiyonu çocuklara yönelik bir yapıt olarak karşımıza çıkmaktadır. Halk masalları ve hikâyelerini, çocuk ve ergen grupların ilgisini çekebilecek düzeyde secili ve basit bir dille yazmayı tercih eden Arîkî, ülkesinin güncel sorunlarını edebiyat yoluyla irdelemeyi seçen kişiliğiyle dikkat çekmektedir.

2023 yılında “Şeytan'ın Öldüğü Gün” başlığıyla tarafımızca Türkçeye çevrilen “Yevme Mâte's-Şeytân” adlı roman ile yine aynı yılda yayımlanan “Ahmed Kâsım el-'Arîkî'nin Yevme Mâte's-Şeytân Adlı Romanında Kadın Karakterler” isimli makale, edebî kimliği açısından Arîkî'yi yakından tanımamıza olanak sağlayan iki önemli çalışmadır. Bu iki çalışma dışında ülkemizde söz konusu yazarla ilgili akademik araştırmalara rastlanmamıştır.

Arîkî'nin çocuk edebiyatına olan katkısını inceleyen bu çalışma, onun *Kurâtü's-Selc* adlı hikâye koleksiyonunun tanıtımı ve çocuklara yönelik ihtiva ettiği değerleri tespit ve tahlil

etmekle diğer iki çalışmadan farklılık göstermektedir. Çalışmada, makale formatının hacimsel sınırlamaları nedeniyle sadece hikâyelerde öne çıkan değerler tespit edilip incelenecektir.

1. Ahmed Kâsım el-Arîkî ve Kurâtü's-Selc Adlı Hikâye Koleksiyonu

1958 yılında Yemen'in Taiz şehrine bağlı Hayfân ilçesinde doğan Ahmed Kasım el-Arîkî Sana'da bulunan Cemal Abdünnâsır Okulu'nda lise eğitimini tamamlamış, 1987 yılında Pakistan'ın Multân kentindeki Behaüddîn Zekeriyâ Üniversitesi'nde eczacılık lisansını almıştır. Sana'daki Çocuk Sağlığı Merkezi'nde idarecilik yapan Arîkî sonrasında Ulusal Onkoloji Merkezi'ne naklini isteyerek hâlihazırda söz konusu merkezde görev yapmaya devam etmektedir (Arîkî, 2012: 101; Arîkî, 2017: 194; Akbaş, 2023: 37, 38).

Yemen Yazarlar ve Edebiyatçılar Birliği'nin üyesi olan Arîkî'nin *Makâmâtü'l-'Arîkî* (2006), *Ġaltetu Kalem* (2012), *Kurâtü's-Selc* (2017), *Ta'riyye* (2018), *Zürbetü'l-Yemenî* (2018), *Da'vetü'l-Hukûl* (2019), *Zühürü'l-Ġarâm* (2020), *Yevme Mâte's-Şeytân* (2022) ve *Sîretu Kûbî* (2022) adlı eserleri yayımlanmıştır. 2024 yılının ortalarına doğru yayımladığı *Bâhût yefrus*¹ adlı romanıyla Yemen Muhammed Ahmed Abdülveli Edebiyat Ödülü'nü kazanan Arîkî'nin edebî ürünlerinin neredeyse tümü yetişkinlere yöneliktir. Bununla birlikte yazar Yemen sözlü halk kültüründen tamamıyla kopmamış ve sadece çocuklara hitap edebilecek hikâyelerden oluşan *Kurâtü's-Selc* adlı eserini çocuk edebiyatı sahasına kazandırmıştır.

Sana'daki Merkezi Mektebeti Dâl yayınevi tarafından 2017 yılında yayımlanan *Kurâtü's-Selc* adlı hikâye koleksiyonu 16 kısa ve dramatik hikâyeyi ihtiva etmektedir. Yazar, eserin ismini, giriş kısmındaki tüm hikâyelerin ana karakteri ve anlatıcı rolünde olan Hamâme adındaki yaşlı kadının her gün kendisine ayrılmış bir meclise gelip hikâyeleri hayranlıkla dinleyen çocuklara, *Torunlarım! Hikâye, üzerinden uzun zaman*

¹ Akbaş'ın giriş kısmında yer verilen makalesinde bu roman haricinde Arîkî'nin tüm eserleri kısaca tanıtılmıştır. Makalenin neşredildiği tarihte Arîkî'nin bu romanı henüz yayımlanmadığı için makalede romanın içeriğine yönelik bilgi verilmemiştir. Bu bağlamda söz konusu romanın kısaca tanıtılması yerinde bir adım olacaktır. *Bâhût yefrus* adlı eser tasavvuf âlimi, şâir, edîb ve kâtib Ebü'l-Hasan Safiyuddin Ahmed b. Alvân'ın (öl. 665/1267) biyografisinden esinlenen bir romandır. 2024 yılında yayımlanan roman 225 sayfa civarındır. İbn Alvân'ın kendi döneminde Yemen'in Taiz şehri yakınlarında bulunan Yefrus köyünde dergâh yaptırdığı bilinmektedir. Sıradışı, ruh, efsane ve bilinmezlik anlamındaki el-Bâhût kelimesi de onun lakabı haline gelmiştir. Binaenaleyh romanın ismi de doğrudan İbn Alvân ile irtibatlıdır. Hayal gücüne dayalı kurgusal bir eser çerçevesinde de olsa, bereketli bir konu ve bakir bir araştırma alanı olması dikkate alındığında başlı başına cesur bir anlatım serüveni olarak görülebilir.

geçtikçe daha da budaklanıp büyür ve sonunda bir kartopu gibi olur. Ne kadar yuvarlanırsa o kadar iri olur ta ki eriyip yok olana kadar. şeklindeki ifadesinden yola çıkarak seçmiştir.

Eserdeki hikâyeler genellikle şiirsel bir ritimle yazılmıştır. Her hikâyenin başında, etrafını saran çocukların arasında yerini alan Hamâme Nine'nin hikâyeye başlamadan önce edebî tasvirlerin yanı sıra öğüt ve eleştirilerin yer aldığı kısa bir giriş bulunmaktadır.

Hikâyelerin başlıkları ve muhtevaları özetle şu şekildedir.

1.1. Vadi Kızı (بنت الوادي)

Meyveler ve hurma ağaçlarından dolayı *Mutlu Topraklar* şeklinde anılan bereketli bir bölgede bulunan bir vadideki kuyunun taşması sonucu su yüzeyinde bir bebek görünür. Bebeğin suda boğulmamasına oldukça şaşırın köy halkı onu Allah'ın bir mucizesi olarak görür. "Vadhâ" adındaki bir kadın, bebeğe "Vadi Kızı" adını vererek onun bakımını üstlenir. Yedi-sekiz yaşlarına yaklaşan Vadi Kızı, çorak haline gelmiş bazı tarlalardan yürüdüğü esnada "hayata geri dön toprak" şarkısını söyler, ardından çorak tarlalar yemyeşil ve verimli arazilere dönüşür.

Hikâye, kendilerine ait çorak arazilerin verimli olabilmesi için Vadi Kızı'nı elde edebilmek adına insanların birbirlerine düzenledikleri komplolar ve anlamsız saldırılardan bitap düşen Vadi Kızı'nın *Ey Allah'ım! Beni geldiğim yere geri gönder.* şeklindeki duasının kabul edilmesiyle son bulur (Arîkî, 2017: 14-26).

1.2. Leyla ve Periler Şeyhi (ليلى وشيخ الجان)

Hikâye, "Leyla" adında bir kızın, köydeki bir düğün merasiminde ergen kızlarla birlikte dans ettikten sonra düşüp bayılması ile başlar. Kızının iyileşmesi için her yolu deneyen annesinin çaresiz bekleyişi, Vehhâs adındaki bir büyücünün ona "Kızınıza Periler Şeyhi musallat olmuş ve onunla evlenmek istiyor" şeklindeki teşhisi ve "derhal bir insan ile evlendirilmeli" yönündeki çözüm önerisi sonrası yaşanan olaylarla devam eden hikâye Gâlip adındaki bir gencin Leyla'yı kurtarmasıyla mutlu sonla biter (Arîkî, 2017: 28-38).

1.3. Yaramaz Çocuk (الولد العاق)

Verd adındaki bir kızın annesinin sözünü dinlemeyerek sürekli ayna karşısına geçip saçını taraması neticesinde aniden ortadan kayboluşunu konu edinen hikâyede, kızının ayna

tarafından alıkonulduğuna inanan bir annenin sabırlı bekleyişinin mutlu sonla bittiği anlatılmaktadır (Arîkî, 2017: 42-51).

1.4. Anne Yüreği (قلب الأم)

Hikâye, yaşlı kayınvalidesini evden uzaklaştırmak için kocasını akıl almaz bahanelerle ikna eden bir gelinin entrikaları sonrasında annesini yerleşim yerlerinden uzak ve terk edilmiş bir meskene yerleştiren “Badir” adındaki kişinin dönüş yolunda karşılaştığı olayları dramatik bir tarzda ele almaktadır (Arîkî, 2017: 52-62).

1.5. Dünya'nın Değirmen Taşı (رحا دنيا)

Hikâye, Numan adındaki bir çiftçinin yedi kız çocuğunun ortancaları olan “Dünya” isimli kızın değirmen direğini döndürmeye çalışırken düşüp bayılması ve baygınlık esnasında bir kişinin ona “Ey Dünya! Kalk ve değirmen taşına istediğini yapmasını söyle, ama gün batımında tahıl öğütmekten sakın.” demesiyle başlar ve buna bağlı bazı olaylar zinciriyle devam eder (Arîkî, 2017: 64-76).

1.6. Küçük Melek (الملاك الصغير)

Allah'ın huzuruna çıkıp, insan olabilme ihtimalinin olup olmadığını soran bir meleğin bir günlük bebek olarak “Marzuk” adlı bir oduncunun evinin önüne bırakılması ve yakışıklı bir delikanlı olduktan sonra şehvet dolu bir hayata atılması hikâyenin ana konusunu teşkil etmektedir (Arîkî, 2017: 78-90).

1.7. Söz (العهد)

Tarlasını sürdüğü bir esnada yer altında görünüveren bir silüetle karşılaşması ve kendisine nasıl zengin olabileceğini söylemesi karşılığında, sahip olacağı servetin yarısını bağışlama sözü veren “Davut” adındaki bir çiftçinin zengin olduktan sonra sözünden döndüğü anlatılan hikâyede Davut'un aşırı bencilliğine dikkat çekilmiştir. Hikâyedeki ana karakter olan Davut, zengin olduktan sonra başına gelen bir olay neticesinde tüm servetini bir yudum su karşılığında vermek zorunda kalmıştır (Arîkî, 2017: 92-100).

1.8. Âşıkların Mabedi (قبر العشاق)

Bu hikâyede olaylar, kendi sürülerine çobanlık yapan ve aynı zamanda amca çocukları olan “Mansur” ve “Hüsn” adlı gençlerin iffet dolu karşılıklı sevgileri ile Hüsn'e âşık

olduğunu iddia eden bir prensin Hüsn'le evlenme arzusu çevresinde döner. Akranları tarafından anlaşılacak ve sevdiği kişiyle evlenmek isteyen genç bir kızın yaşadıkları betimlenir (Arîkî, 2017: 102-112).

1.9. Cemil ve Periler Şeyhi (جميل وشيخ الجان)

Hikâye, kendisini, yüksek kuleli saraylar, insanlar gibi yürüyen atlar, uçan beygirler, gülen hayvanlar, pencereleri yakuttan yapılmış altın evler ve konuşan eşeklerin bulunduğu gizemli bir ülkede görüp buradan kurtulma planları yapan “Cemil” adındaki bir gencin serüveni etrafında döner. Bu gencin iyimser bir hayat görüşü, hayatta kalma kararlılığı ve kendi türüne acıma duygusu hikâyenin temalarını oluşturur (Arîkî, 2017: 114-122).

1.10. Köle Padişahlar (السلطين العبيد)

Hikâyede, geniş topraklara sahip ülkesini adaletle yöneten Kahtân adındaki bir padişahın ölümünden sonra yirmi iki erkek çocuğunun kendi aralarında bir padişah seçmeyip her birinin padişah olma isteği sonrası parçalanıp güç kaybetmeleri durumu, kölelikle sembolize edilerek anlatılmıştır (Arîkî, 2017: 124-132).

1.11. Şeyh Heddâş'ın Öküzü (ثور الشيخ هداش)

Hikâye, yılda bir defa yalan söylediği bilinen iri cüsseli bir kölenin Heddâş isimli bir çiftçi tarafından satın alınması ve acımasızca çalıştırıldığı için civar köylerdeki halk tarafından “Şeyh Haddaş'ın Öküzü” şeklinde anılan bu köle ile Şeyh Heddâş arasında cereyan eden olaylarla ilgilidir (Arîkî, 2017: 134-140).

1.12. Büyülü Eşek (الحمار المسحور)

Hikâyede, insan gibi iki ayağı üzerinde yürümeye çalışan bir eşeğin cinler âlemindeki bir Perikızı tarafından insana dönüştürüldükten sonra “Cedân” adında bir genç olarak mutlu bir şekilde hayatına devam etmesi anlatılır.

Cedân'ın insan gibi görünmesine rağmen eşek mizacıyla hareket etmesi, ardından bir dînî liderin kızıyla evlenmesi, kayınpederinin ölümünden sonra da onun yerine geçmesi ve din üzerinden yapılan istismarların toplum tarafından fark edilmemesi hikâyenin dikkat çektiği ana temalardır (Arîkî, 2017: 142-150).

1.13. Makir (Ebü'l-Akabir) Adlı Adam (ماكر أبو العكابر)

Hikâyede, Hadi isimli yaşlı bir adamın ölümü sonrası Devahi ve Şevahi adlı iki eşinin entrikaları anlatılmaktadır. Hadi'nin Devahi'den olan oğlu Makir ile Şevahi'den olan oğlu Naci arasında, özellikle her iki annenin duygusal kıskırtma girişimleri sonucunda birçok kanlı olay meydana gelmiştir (Arîkî, 2017: 152-160).

1.14. Serap (سراب)

Hikâyede, güzel bir sese sahip olan ve aynı zamanda çobanlık yapan “Serab” adında bir kızın “Hızır” ile karşılaştıktan sonra onun, “Bu dünyada huzur içinde yaşamak istiyorsan şarkı söylemekten sakın.” şeklindeki uyarısını dikkate almadığı için başına gelen olaylar ve nihayetinde de feci bir şekilde öldürülmesi anlatılmaktadır (Arîkî, 2017: 162-176).

1.15. Boğa Boynuzları ve Hüzün Toprakları (قرون الثيران وأرض الأحران)

Arazilerinde boğa boynuzlarının yeşerdiği ve bu boynuzların tepesinde bulunan mücevherleri elde edenin kral olarak seçildiği bir ülkede “Kral Bidar” ile “Kral Servâh” arasında gerçekleşen savaşlar hikâyenin ana konusunu oluşturmaktadır (Arîkî, 2017: 178-184).

1.16. Gulyabani (الغولة)

Hikâyede, göz kamaştırıcı bir güzelliğe sahip bir kadınla evlenen “Şâdî” adında bir adamın aslında bir Gulyabani ile evlendiğini fark etmesi ve onun tarafından bazen eşeğe bazen de kuşa dönüştürülerek başta hırsızlık olmak üzere çeşitli suçları işlemeye zorlanması anlatılmaktadır (Arîkî, 2017: 186-192).

Arîkî, daha çok cinler/periler âleminde neredeyse her şeyi yapabilen karakterlerle baş edecek kahramanları anlatarak gelişim sürecindeki çocuklara bazen yaşamdaki iç çatışmaları, hayal kırıklıklarını ve rekabeti, bazen de azmi, mücadeleyi ve kararlılığı öğretmek onlara başkalarına bağımlılıktan kurtulmanın yolunu göstermeye çalışmıştır. Zira doğaüstü güçlere sahip heyecan verici ve sıradışı kahramanlar ve karakterler içeren hikâyeler, gerçeklikten kaçışı sağlaması, merak duygusu yaratması ve hayal gücünü harekete geçirmesi nedeniyle bilhassa çocuklar üzerinde büyük bir etkiye sahiptir. Çocuk bu tür hikâyeleri dinlediğinde toplumsal normlara meydan okumanın imkânıyla tanışır ve bu da ondaki inanç ve umudun güçlenmesine yardımcı olur.

2. Kurâtü's-Selc'de Yer Alan Değerler

Çocuğu heyecanlandıran, arzu ve doğal bir eğilimle sevindiren, bilgi ve sanat açısından gelişimini amaçlayan hikâyelerin evrensel ve kültürel değerler çerçevesinde araştırma konusu yapılması eğitimsel ve pedagojik hedefler arasında yer alır (Şimşek, 2014: 15). Bu yüzden antik ve modern düşünme biçimleri arasında çocuk hikâyelerinde en doğru mesajı verme gayretinde olan yazarlar karakterler yaratıp bu karakterler üzerinden başta etik ve sosyal değerleri öğretme ve içselleştirme olmak üzere toplumdaki her bir bireyi özellikle de çocukları olumlu anlamda değiştirmeyi amaç edinirler. Zira ahlâk âlimi, filozof ve tarihçi İbn Miskeveyh'in (öl. 421/1030), *Çocuğun belli bir görüşü ve kararı olmaz, ancak onu bir şeye yönlendirirseniz hemen alışır ve kabul eder.* (İbn Miskeveyh, 1405/1985: 48). açıklamasında da altı çizildiği üzere çocukluk yaşı değerlerin öğretilmesi için büyük bir fırsattır. Bu ve benzeri fırsatları değerlendirerek toplumsal değişimin tohumlarını hikâyeler üzerinden ekme amacı güden yazarlardan biri de *Kurâtü's-Selc* adlı hikâye koleksiyonunun müellifi Ahmed Kâsım el-Arîkî'dir. Adı geçen hikâye koleksiyonuna bakıldığında çoğu doğrudan olmak üzere birtakım dinî, ahlâkî ve millî değerlerin vurgulandığı görülecektir.

2.1. Dinî Değerler

Her milletin çağlar boyunca oluşan ve toplumun ahlâkî sisteminin parçası haline gelen normları ve değerleri vardır. Arap coğrafyasının İslâm dini ile tanışması neticesinde özellikle dinî değerlerin referansları Kur'ân ve sünnet olmuştur. Bu yüzden Müslüman bilginlere göre dinî değerler, Kur'an ve Sünnet'ten ilham alan, İslamî kişiliğin dokusunu oluşturan ve bireyi toplumla bütünleştirip ona rehberlik eden, bunun yanı sıra tamamen görecelikten uzak kural ve standartlardır (Hac Mohammad, 2019: 14; Abîd, 2020: 30). Arîkî'nin mezkûr hikâye koleksiyonunda altını çizdiği ve dinî değerler kapsamına girebilecek hususlar Kur'ân tilaveti, dua etmek ve selâtüselam getirmek şeklinde özetlenebilir.

2.1.1. Kur'ân Tilaveti

İslâmî öğretilerde Kur'ân okumanın en güzel ibadet addedildiği (İbn Battâl, 1423/2003: 10/267; Râzî, 1415/1994), 116). göz önünde bulundurulduğunda böyle bir ibadetin çocuğa erken yaşlarda sevdirmesi onun yaratıcısıyla olan manevi bağı

derinleştirecektir. Bu yüzden edebî yapıtlardaki ana karakterlerin dilinden hiçbir zaman umudunu kaybetmeyen kimi insanların, hayatta karşılaştıkları nice hastalık ve sıkıntılarının acısını Kur'ân okumakla gidermeye ya da hafifletmeye çalıştıkları anlatılmaktadır. Bu duruma *Leyla ve Periler Şeyhi* adlı hikâyede şöyle işaret edilmiştir:

Galip Leyla ile yalnız başına kaldığında saçlarına dokunup Yasin Suresi'ni okudu. Bu esnada saçlarının arasında bir mavi saç telini gördü. Onu çıkarmaya çalıştı ama başaramadı. Tekrardan Kur'ân okudu ve sonra o saçı yerinden çıkardı (Arîkî, 2017: 34).

Hikâyede, bir düğünde oynadığı esnada yere yığılan ve bir daha ayılamayan Leyla'nın Periler Şeyhi tarafından alıkonulduğu ve ancak normal bir evlilikle bu durumdan kurtulabileceği belirtilmiştir. Adeta ölü vaziyette bulunan Leyla ile evlenmeyi kabul eden Galip adında bir gencin ilk iş olarak Leyla'nın başucunda Kur'ân okuması ve hemen akabinde de onun iyileşebileceğine dair bir nişane bulmuş olmasıyla hedef kitleye Kur'ân tilavetinin gerek ruhanî gerekse cismanî hastalıklara şifa olabileceği öğretilmeye çalışılmıştır.

Yaramaz Çocuk hikâyesinde de sürekli ayna karşısında saçını taramakla meşgul olan kızının ayna içine hapsediğini gören bir annenin umudunu yitirmeden devamlı Kur'ân okuduğuna şöyle değinilmiştir:

Sevgili çocuklarım! Annesi biraz daha aynaya yaklaşınca kızını orada görmüş. "Kızım! Oradan çık" diye defalarca seslenmiş ve kızının bu sıkıntıdan kurtulması için sürekli Kur'ân okumuş (Arîkî, 2017: 46).

2.1.2. Dua

Allah'ın yüceliği karşısında kulun kendi aczinin bilinciyle sevgi ve tâzim duyguları içinde O'nun lütuf ve yardımına ihtiyaç duyduğunu dile getirmesi olarak tanımlanan dua, (Cilacı, 1994: 536, 537). bütün toplumların edebiyatı ve tarihi geleneğinde yerini korumuştur (Timurtaş, 2018a: 52). Genelde içtimaî, ahlâkî ve ideal hedeflere ulaşılması için başvuru bu değer, yetişmekte olan nesillere çocuk hikâyeleri yoluyla öğretilmesinin daha etkili olabileceğini söylemek yanlış olmayacaktır. Çocuğa, gerekli tüm adımların atılmasından sonra maddi ve manevi olarak ihtiyaç duyduğu şeyleri Allah'tan istemesine yönelik bir bilincin aşılmasını, onlara hitap edebilecek hikâyelerin içine serpiştirilmiş dua ifadeleriyle mümkün gören kimi yazarların bu temaya sıklıkla dikkat çektiği görülmektedir. Nitekim çocuğun kendi dar dünyası dışında yeni bir tecrübe kazanmasını hedefleyen Ahmed Kâsım el-Arîkî de *Kurâtü's-Selc*'deki tüm hikâyelerin

hem başında hem de sonunda dua ifadelerine yer vererek çocuk hikâyelerinde bu değere yer verilmesi noktasında var olan geleneği sürdürmüştür.

Hikâyelerdeki bazı dua ifadeleri şu şekildedir:

*Allah'ın adıyla, insan şekline bürünmüş cinlerden ve tüm kötülüklerden O'na sığınırım. Beşikten mezara kadar Allah'tan feraset dileriz (Arîkî, 2017: 16).
Gece ve gündüz yürüyerek ya da yeri ve denizleri kat ederek bize ulaşmaya çalışanların şerrinden muhafaza eyle (Arîkî, 2017: 136).
Allah'tan görünen ve görünmeyen tüm kötülüklerden uzak olmayı diliyoruz.
Rabbimiz! Bu dileğimiz sadece sanadır. Her saldırgan zalime karşı yardımın bizimle olsun (Arîkî, 2017: 27).*

Zikredilen dua ifadelerinin tümünde çocukların özellikle korku ve kaygı duygularının üstesinden gelmesi ve nerede olurlarsa olsunlar onları mutlak manada semavî ve arzî, maddî ve manevî, görünen ve görünmeyen kötülüklerden koruyacak bir güce sığınmaları gerektiği hatırlatılmıştır. Ayrıca başkaları için iyi temennilerde bulunmanın güzel bir davranış olduğuna, birinci çoğul şahıs kipi üzerinden işaret edilmeye çalışılmıştır.

Çocuklar, hayata dair çeşitli zorlukların baş gösterdiği bir anda umutsuzluk hissine kapılmaları açısından daha savunmasız oldukları için duygusal ve ahlâkî sıkıntılarını giderecek bir şeye sahip olmaya daha fazla ihtiyaç duyarlar. Bu nedenle yazar aşağıda yer verilen dua ifadeleriyle onlara başta dünya malı, mevki ve makamın hırsı olmak üzere nefsin arzuları için canileşmeyi bile göze alanlardan Allah'a sığınılması gerektiğini hatırlatmış bununla birlikte asıl saadete ancak ahiret yurdunda erişilebileceği inancını onlarda pekiştirmeye çalışmıştır.

*Allah'ım, sıkıntımızı gider. Bizi tahammül edemeyeceğimiz şeyleri taşımak zorunda olanlardan eyleme! (Arîkî, 2017: 92).
Rabbimiz! İnsanın ifsat olduğu ve bir zalimin diğerini boğazlayıp onunla uğraştığı bir kralın cenneti veya tahtıyla bizi sınama! (Arîkî, 2017: 66).
Allah'ım! Bizi, kıyamet gününde kitabı sağından verilecek olanlardan eyle. En yüksek mertebelere eriştir (Arîkî, 2017: 80).*

2.1.3. Salâtüselâm

Müslümanlar tarafından Hz. Peygamber'in ismi her söylendiğinde ya da duyulduğunda dile getirilen salâtüselâm ifadesindeki salat kelimesinin rahmet, selam kelimesinin de esenlik anlamına geldiği nakledilmiştir (İbn İyâz, 1434/2013: 544, 545). Çocuk hikâyelerinde özellikle salâtüselâm getirmek coğrafya farkı olmaksızın öteden beri özendirilmiş dinî değerler arasında en yaygın olanıdır (Timurtaş, 2018b: 64). Bu ifadenin dua kavramı içinde değerlendirildiği olmuşa da *Her dua, Peygamberinize salât*

getirinceye kadar gökle yer arasında asılı kalır ve ondan hiç bir şey semaya yükselmez (Tirmizî, 1395/1975: 2/356). hadisinde de işaret edildiği üzere aslında duanın kabulü için sıklıkla başvurulmuş bir tazim nişanesi olduğu yönündeki görüş daha doğrudur. Arîkî'nin de bu hadisi dikkate aldığı, mevzubahis edilen hikâyelerin giriş ve sonuç kısmında dua ile birlikte Salâtüselam'a yer vermesinden anlaşılmaktadır.

Hikâyelerde yer verilen selâtüselam ifadeleri genellikle şu şekilde göze çarpmaktadır:

Dilimden dökülen tüm salâtüselâmlar Allah'ın kulu ve elçisi Abdullah'ın oğlu Hz. Muhammed'e olsun (Arîkî, 2017: 26).
İnsanların efendisi ve onlar arasında seçilmiş Peygamber olan Hz. Muhammed'e salâtüselâm olsun (Arîkî, 2017: 50).
Âdem'in soyundan gelen Abdullah'ın oğlu ve son Peygamber Hz. Muhammed'e salâtüselâm olsun (Arîkî, 2017: 90).
Sevgili Peygamberim ve insanlar arasında sözüne en sadık kalan Hz. Muhammed'e salâtüselâm olsun (Arîkî, 2017: 100).
Hepimizin sevgi kaynağı olan Allah Rasulüne kıyamet gününe kadar salatüselam olsun (Arîkî, 2017: 110).
Allah'im! Bu dünya üzerine görevini ifa etmek için gelen en üstün Peygamber Hz. Muhammed'e salâtüselâm olsun (Arîkî, 2017: 52).
İnsanları doğru yola ileten, her zaman ve mekânda yaratılmışların en hayırlısı olan Peygamberimiz Hz. Muhammed'e salâtüselâm olsun (Arîkî, 2017: 160).
Bizden çok çok üstün olan ve kendisine minnet duyduğumuz Muhammed b. Abdullah'a salatüselam olsun (Arîkî, 2017: 122).

Kurâtü's-Selc'deki tüm hikâyelerde salâtüselam değerine yer veren yazar, Hz. Peygamber'in hatırdan çıkartılmaması ve O'na karşı sevgi besleme yükümlülüğünün yerine getirilmesi gerektiğini hedeflemiştir. Öte yandan yazar, insanların efendisi, sözüne en sadık kalan, en büyük sevgi kaynağı ve insanları doğru yola ileten gibi cümlelerle Hz. Peygamber'in birçok değeri haiz olduğu ve yegâne rol model sayıldığı gerçeğine de işaret etmiştir.

2.2. Ahlâkî Değerler

Bireylere yol gösteren, toplumların yaşamlarını ve ilişkilerini düzenleyen yasaları yönlendiren, neyin doğru, neyin yanlış olduğunu belirleyen bir dizi ilke anlamına gelen ahlâkî değerler iyi bir toplum olmanın en temel kıstaslarıdır (Kızıler, 2014: 6).

Ahlâkî değerler, medeniyetlerin ve kültürlerin kuruluşunun temellerinden biri olup, dinin ahlâkî ve manevi yönü olarak kabul edildiğinden İslâm dininde de önemli bir yer tutmuştur. Kur'ân ve Sünnette örnekleri sayılamayacak kadar çok olan ahlâkî değerlere, bu iki referanstan yararlanılmak suretiyle edebiyat aracılığıyla da işaret edilmiştir.

Nitekim modern çağda bu değerleri çocuklara eğlenceli ve ilgi çekici bir şekilde aktarmak için özellikle hikâyelerden yararlanılmıştır. Bu metodu izleyenlerden biri olan Arîkî'nin *Kurâtü's-Selc*'deki hikâyelerinde en fazla göze çarpan, iffet, sözünde durmak, sevgi ve aile bilinci değerleridir.

2.2.1. İffet

İtidal noktasının ilerisine geçen sapmalar (ifrat) ile bu noktanın altındaki eylemsizlik (tefrit) arasında bir ara durum olarak tanımlanan iffet, özellikle nefse ve arzulara karşı mücadelede zafer kazanmak ve hayâ erdemine olan bağlılığı güçlendirmektir (Cürcânî, 1424/2003: 154.). Kuşkusuz İslâm dininin kötü alışkanlıklar ve özellikle de fuhşiyattan uzak durma ile ilgili öğretileri iffetin yaygınlaşmasında yegâne unsur olmuştur. Modernizmin kısılcacında sürekli değişen ve dönüşen bir toplum içerisinde yaşamak bu değerlerin korunmasını elbette ki zorlaştırmaktadır. Bununla birlikte edebiyatın ahlâka hizmet etmesi gerektiği anlayışı içinde olan kimi yazarlar, yaşamın heva ve heves sahnesi haline getirilmesini önlemek amacıyla bu değeri hikâyeler vasıtasıyla çocuklara aşılamaya çalışmışlardır.

Kurâtü's-Selc'de iffet değerine ilişkin ilk ve doğrudan örnek *Âşıkların Mabedi* hikâyesinde bulunmaktadır. Hikâyede amca çocukları olan Hüsn ve Mansur adlı gençlerin beraber çobanlık yaptıkları, samimi, masum ve karşılıklı sevgilerinin nikâh dışı bir birliktelikle zedelenmemesi için birlikte uydukları halde aralarına bir kılıç bıraktıkları şöyle ifade edilmiştir:

Sevgili torunlarım! Genç bir kız olan ve aynı zamanda çobanlık yapan Hüsn ve onun gibi çobanlık yapan amcasının oğlu Mansur birlikte sürülerini otlatırlardı. Birbirine âşık olan bu iki çoban hayatlarının son gününe kadar birlikte kalacaklarına dair Allah'a yemin etmişlerdi. İkisi de çayırdaki buluşuyor ve tek bir yatakta uyuyorlardı. Ama onlara göre iffetli olmak aşktan daha büyük olduğu için birlikte uydukları yerde, kasıtlı olarak birbirlerine yaklaşmamak için aralarına bir kılıç bırakıyorlardı (Arîkî, 2017: 104).

Hüsn'ün zorla Padişahın oğluyla evlendirilmesine dayanamayan Mansûr'un bir serçeye dönüşme arzusunun gerçekleştiği ve her gün Hüsn'ün kaldığı odanın penceresine konup acıklı bir şekilde öttüğü ve nihayetinde Hüsn tarafından fark edildiği anlatılan hikâyede her iki âşığın aynı anda can verdiği ve gömüldükleri yerin âşıkların mabedi haline geldiği, ancak bu mabedin de sadece iffetli âşıkların kavuşmasına vesile olduğu şu şekilde aktarılmıştır:

Çocuklarım! "Onların ruhları, sadece iffetle yaşayan âşıkların birleşmesine sebep oldu. Ayrıca, her sabah ve akşam, bu mabedin etrafında uçtukları söylenir (Arîkî, 2017: 110).

Küçük Melek adlı hikâyede de şehvet duygularının çirkinliği üzerinden iffet değerinin önemine işaret edilerek nefsin arzu gücüne karşı gelmenin sanıldığı gibi basit olmadığı Allah-Melek arasındaki şu diyalogla vurgulanmıştır:

Torunlarım! Gökteki bir melek Rabbinin huzurunda alçakgönüllülükle durdu ve "Ya Rab! Âdem ve çocuklarını bizden üstün tutmanın sebebi nedir?" diye sordu. Ardından "Onlardan yeryüzünde bozgunculuk yapanlar var. Oysa biz seni onlardan daha fazla saygıyla anıyoruz" dedi. Yüce Allah dedi ki; "Ben onlarda şehveti yarattım, şayet şehvet sizlerde olsaydı onlardan daha kötü işler yapardınız." Melek sordu: Bu şehvet nedir Rabbimiz? diye sordu melek. Allah, "Bu şehvet sadece ona sahip olanlar tarafından bilinebilir." Melek Allah'a seslenerek "O şehveti bilmek için bütün yüksek niteliklerimden fedakârlık yapacağım" dedi. "Eğer şehvete sahip olursan asla bir melek olarak kalamazsın, insana dönüşeceksin, yeryüzünde yaşayıp onlar gibi ölüp dirileceksin" dedi Allah (Arîkî, 2017: 80).

Dünyaya bir insan olarak gönderilen meleğin zina bataklığına dalarak şehvetine karşı koyamadığı belirtilen hikâyede, hayal edilemeyecek düzeyde güç ve servete kavuştuğu için haddini aşan meleğin içine düştüğü bu vahim durumu anlamaya çalışan Davut adındaki bir çocuğun aşağıda aktarılan sorusu ve sorusuna verilen cevapta da iffet değerini görmek mümkündür.

Otorite ve şehvet insanları kötü mü yapar, Büyükanne?" diye sordu Davut. Büyükanne cevap verdi: "Evet oğlum, ancak Allah'ın günahlardan kurtardığı kişiler hariç. Bu şehvete insan hükmetmediği sürece İblis hükmedecektir (Arîkî, 2017: 90).

Yazar, gerek doğrudan gerekse dolaylı olarak verdiği mesajlarla klasik Arap edebî mirasın uzrî aşk olarak tanımladığı (Şevkî Dayf, 1999: 22, 23). temiz ve saf bir sevgiyi, şehvî nefsi aklın kontrolüne alan iffet değeri üzerinden aşlamak istemiştir.

2.2.2. Sözünde Durmak

Sözünde durmak, bir çocuğun küçük yaşlardan itibaren öğrenmesi ve alışması gereken en önemli ahlâkî değerler arasındadır. Arîkî, verilen sözün yerine getirilmesi gerektiğine, bizzat bu değeri yedinci hikâyesinin başlığı yaparak işaret etmiştir. Hikâye, başkalarının tarlasını sürmekle geçinmeye çalışan Davut adındaki bir çiftçinin yer altında gördüğü bir silüetin "Ey Davut! Nasıl zengin olacağımı söylersem bana ne verirsin?" sorusuna mukabil "Sahip olacağım servetin yarısını sana veririm." demesiyle başlar. Zengin olduktan sonra verdiği sözü unutan, kendisine hatırlatıldığında ise inkâr eden Davut'un bir çölde günlerce mahsur kaldıktan sonra bir yudum su karşılığında tüm servetini vermesi ve

parasız pulsuz bir şekilde tekrardan eski işine dönmesiyle son bulur. Hikâyede sözünde durmanın öneminden şu şekilde bahsedilmiştir:

Sevgili çocuklar! Davut köyüne döndü, bir öküzü satın alabilecek paradan başka hiçbir şeyi kalmamıştı. Sözünden döndüğü için ağlayıp sızlıyordu. Söz vermek insan için bir borçtur ve mutlaka onu yerine getirmesi gerekir (Arîkî, 2017: 100).

Köle Padişahlar hikâyesinde de Padişah Kahtân'ın ülkesi yirmi iki oğluna kaldıktan sonra kimilerine verimli, kimilerine de çorak araziler düşer. Çorak arazilerde hüküm süren çocuklar diğerlerine nazaran daha az servete sahip oldukları için Kral Süleyman zamanında çorak topraklarda hüküm süren padişahların bölgelerini asırlarca gözetleme görevini üstlenen "Midras" denilen ifritin yardım teklifini kabul ederler ve ona "bize yardım edersen bizlerin ve nesillerimizin efendisi olarak kalacaksınız" sözünü verirler. Hikâyede verilen sözü kayıt altına almak isteyen Midras'ın bu isteğine aşağıda belirtildiği şekilde cevap verilerek yazar tarafından söz vermenin adeta bir anlaşma olduğu izlenimi verilmeye çalışılmıştır:

Midras, "Benim ve benden sonraki neslim için bir anlaşma hazırlamalısınız/yazmalısınız" deyince kardeşler "Bizler sana söz veriyoruz, böylece anlaştık" dediler (Arîkî, 2017: 132).

2.2.3. Sevgi

Sevginin tanımlanamayacağı ileri sürülmüşse de genelde, sıradan kelimelerin ötesine geçen bir kavram, sanatsal ve estetik görüntülerde vücut bulan bir istek, tutkuya dek varabilen bir ruh durumu, uzun süre içinde oluşup gelişen kişisel gönül dostluğu ve hoşagidilen şeylere karşı samimiyetle gösterilen eğilim şeklinde izah edilmeye çalışılmıştır (Uludağ, 2008: 49).

Çocuk, sevmeyi doğal olarak bir öğrenme süreci olmadan öğrenemeyeceği için ona sevgi değerinin kazandırılmasına yönelik çeşitli etkinliklerin yapılmasına ihtiyaç vardır. Kuşkusuz içeriklerinde ve ayrıntılarında sevgi ve anlayışa dayalı eylemlerin yer aldığı hikâyeler bu etkinliklerin başında gelir. Bu değer, *Kurâtü's-Selc*'de her gün ilgi çekici ve farklı hikâyelerin anlatılması şekliyle belirir. Nitekim Arîkî'nin nadiren de olsa Hamâme Nine'yi betimlemeye çalıştığı cümlelerinde onun hikâye anlatmasındaki asıl amacının çocukların gönlüne sevgi tohumlarını ekmek olduğunu *Vadi Kızı*, *Leyla ve Periler Şeyhi* ile *Âşıkların Mabedi* adlı hikâyelerde geçen şu ifadelerle dile getirir:

Hamâme Nine, bizde, Peygamberlerin ve bilge adamların çağırıldığı sevgi ve erdemlik ruhunun oluşması için her gün yeni bir hikâyeyi hafızamızın beyaz sayfalarına işliyor (Arîkî, 2017: 14). Bizi dehşet ve hayal âlemine götürüp yüreğimizde bilgelik ve sevgi tohumlarını ekiyor (Arîkî, 2017: 28).

Gerek Allah tarafından gönderilen elçilerin gerekse ilim ve hikmet sahibi zatların sevgiyi egemen kılmak için uğraştıklarını belirten yazarın, adı geçen hikâyelerde bu sefer doğrudan Hamâme Nine'nin diliyle, hayatımızı anlamsız kılan ve kilit gibi görünen tüm problemlerin sevgi anahtarıyla çözüme kavuşacağına dair aktardığı cümleler ise şöyledir:

Torunlarım! Sevgi hayrın, nefret ise şerrin anahtarıdır. Hayrın anahtarına tutunun ki esenlik bulasınız. Kalplerde sevgi yoksa hayat cehenneme döner (Arîkî, 2017: 112).

Sevgi, kalbin pusulasıdır ve bütün yönlerin keşfinde işlevini sürdürür, yeterki sevgili o yöne doğru gitmiş olsun.” Sevgi olmadan hayat asla devam etmez. Çünkü sevgi kalplerde bir ışık, nefret ise karanlıktır (Arîkî, 2017: 102).

2.2.4. Aile Bilinci

Aile bilinci, aile bireylerini sorunların pençesine düşmekten koruyan, çocuklara doğru ve sağlıklı davranışları aşılayarak toplumun güvenliğini ve uyumunu garanti eden, onların hayatlarının yol haritasını oluşturarak sağlam bir yuvanın oluşmasına katkıda bulunan bir değerdir. Ayrıca çocukları yetiştirmede ve onları entelektüel, psikolojik, sosyal, eğitimsel ve zihinsel olarak en iyi şekilde hazırlamada eğitimin ilk basamağını teşkil eder. İlk yılları taklit ağırlıklı olan çocuğun, üzerine istediğimizi yazabileceğimiz boş bir sayfa ve belirttiğimiz hedeflere göre şekillendirilebilen bir prototip olduğu düşünülürse bu değer bilinciyle yetişmesinin gerekliliği bir kez daha anlaşılacaktır. Bu nedenle çocukları merkeze alan çalışmalarda aile bilincinin oluşmasına yönelik mesajlara sıklıkla rastlanmaktadır.

Kurâtü's-Selc'de de bir değer olarak aile bilincine, Yaramaz Çocuk, Anne Yüreği ve Küçük Melek adlı hikâyeler yoluyla özellikle anne, eş, gelin, kaynana ve çocuklar üzerinden doğrudan işaret edilmiştir.

Örneğin “Yaramaz Çocuk” adlı hikâyede ana karakter Hamâme Nine, Hz. Peygamber'in annelerin değerini vurgulayan şu sözleriyle hikâyeye başlamıştır:

Allah'ım! Gökte Ahmed, yerde Muhammed diye çağrılan ve anneler için 'onlar Firdevs cennetinin kapılarıdır' diyen Peygamber'e rahmet ve esenlik ihsan eyle.” Güzel bir akibetimizin olmasını yüce Allah'tan temenni ediyoruz (Arîkî, 2017: 42).

Anne Yüreği adlı hikâyede de hem anne hem baba hem de hayırlı bir eşin önemi şu cümlelerle vurgulanmıştır:

Her türlü şerden Allah'a sığınırım. Anne ve babasına asi olan veya onları unutan kimseden de Allah'a sığınırım. Rabbimden, anne ve babasına asi olan nankörleri doğru yola iletmesini ve her çocuğa mutlu olması için hayırlı bir eş vermesini gönülden arzu ediyorum (Arîkî, 2017: 52).

Aynı hikâyede, kocasını seven ve ona saygı duyan bir kadının onun annesini de sevip sayması gerektiğine aşağıdaki paragrafla dikkat çekilerek otoriter kayınvalide algısı yıkılmaya çalışılmıştır:

Bugün Büyükanne Hamâme Nine'yi bizden önce hikâye meclisinde gördük ve önüne oturduk. Davut, "Bugünün hikâyesi nedir, Büyükanne?" deyince o da şöyle cevap verdi: "Bugün kısa bir hikâye anlatacağım, çünkü oruçluyum. Akşam yemeğimi hazırlamak için gün batımından önce geri dönmek istiyorum." Ahmed ona, "Gelinin neden senin için akşam yemeği pişirmiyor?" diye sordu. Gözleri yaşlı bir şekilde şu cevabı verdi: "Oğlunun karısı, kocasına iyilik yapmak isterse, onun annesini de kendi annesi yapar (Arîkî, 2017: 52).

Yüce Allah'ın huzuruna çıkıp insan olmayı dileyen bir meleğin yeni doğmuş bir bebek olarak Marzuk adındaki bir çiftçinin evinin önüne bırakılması sonrası Marzuk ve eşi arasındaki diyalogda evin iâşesini üstlenen babanın telaşına aldırmayan eşi ideal bir anne tiplmesiyle şu şekilde karakterize edilmiştir:

Küçük melek, oduncunun karısı dışarı çıkıp onu çıplak bulana kadar ağlamaya başladı. Kadın, "Allah'tan korkmayan hangi kadın çocuğunu daha ilk günlerde terk eder" dedi. Ardından "Aman Allah'ım! Bu bebek ne kadar da düzel. Mevla onu bize verdi Kocacığım! Ona bakacağız ve çocuklarımızla birlikte büyüteceğiz. Umarız ki Rabbimiz bize iyilikler sunar" diyerek çocuğu bir elbiseye sardı. "Yedi aç çocuğumuz var, daha onları yeterince doyuramıyoruz" dedi Marzuk karısına. Karısı, "Onu çok sevdim, bu bebeğe çocuklarımla birlikte bakacağım, ismi de Bedir olsun" dedi (Arîkî, 2017: 82).

2.3. Millî Değerler

Millî değerler, bireyin vatanına ve milletine bağlılığı ve bundan duyduğu gururla ortaya çıkan, söz ve eylemlerle de ifade edilen, dürüstlük, çalışma, düzen, sorumluluk taşıma, başkalarına saygı gösterme ve çevreyi koruma gibi eğitim sürecinde belirginleşen standartlardır (Hilal, - es-Sabhîn, 2016: 139).

Millî değerler ulusları inşa etmenin, onların güvenlik ve istikrarını, refah ve ilerlemelerini artırmanın, ayrıca zayıflık ve kırılganlık nedenlerinden korumanın en önemli kolu olarak kabul edilir. Bu nedenle her bir fert millî değerlerine sahip çıkmalı, kültürel mirasını fark edip korumalı ve ülkenin üzerine inşa edildiği bileşenleri öğrenmelidir. Bu değerler

çocuğun ruhuna küçük yaşlardan itibaren aşılırsa çocuk, tüm toplumun yararına olacak bir dizi pozitif yasa ve ilkeye bağlı kalacak ve onları var edecek şekilde büyüyecektir.

Arîkî'nin ilgili çocuk hikâyeleri koleksiyonunda vatanseverlik ve özgürlük şeklinde iki milli değer önüne çıktığı gözlenmektedir.

2.3.1. Vatanseverlik

Kişinin doğduğu ve yaşadığı, siyasal ve duygusal açıdan bağlı olduğu toprak parçası anlamına gelen vatan, (Cürcânî, 1424/2003: 248; Çağrıcı, 2012: 563, 564). eşsiz bir bağlılık, ince bir duygu, şerefli bir fedakârlık ve sarsılmaz bir sadakat ile seilmeyi gerektiren asıl ve gerçek bir yurdu temsil eder.

Çocuklara vatanlarını sevdirmek, ebeveynlerin ve eğitimcilerin dikkat etmesi gereken en önemli değerlerden biridir. Çünkü çocuklarda sadakat, aidiyet ve ülkelerinin ilerlemesi için sürekli çalışmaları ve aynı zamanda onlara bu hayatta kişisel çıkarların ötesinde bulunan ve uğruna yaşadıkları büyük bir amacın varlığını aşılacak ancak erken yaşlarda mümkün olabilmektedir.

Arîkî, *Makir (Ebü'l-Akabir) Adlı Adam* hikâyesinde her defasında olduğu gibi Hamâme Nine'nin şöyle dua ederek hikâyeye başladığını aktarmak suretiyle bu değer önüne çizmiştir:

Bittiği sanılan, ama geri dönen her türlü kötülükten ve yeryüzünde dolaşarak her yerde fesadı yayanlardan sana sığınırım. Allah'ım! Yönetimimizi içimizdeki en kötü kişilere tevdi edip onları topraklarımıza musallat etme. Ülkemizin idaresinde kalıcı olabilmeleri için iyi insanlara yardım et (Arîkî, 2017: 152).

Yazar, ülke idaresinde adaletli insanların bulunması gerektiğini, zira istikrarın ancak bu yöntemle sağlanabileceğini ifade etmiş ve yaşadığı topraklara ihanet edebilecek tiplere karşı çocukların tiksinti duygularını harekete geçirmeye çalışmıştır.

Aynı hikâyede doğrudan vatanseverliğin önemi vurgulanmasa da sadakatsizliğin en dip noktası olan ihanetin erken fark edilmesi ve bu çirkinliğe asla meyledilmemesi gerektiği söylenerek ilgili değer önemi sezdirilmek istenmiştir:

Hamâme Nine göz ve dişler vasıtasıyla gizli kalabilen ihanetin sahte parıltısını anlayabilmemiz için bilgi nurundan bir parça korla bizi donattı. O, şöyle derdi: "İhanet denizinde yüzdüğünde onun kasırgası seni yıkıcı merkezine doğru sürükler ve kalkanın ne olursa olsun ondan kurtulamazsın (Arîkî, 2017: 152).

Köle Padişahlar adlı hikâyede ise halkın mutluluğu için çalışan ve adaleti ayakta tutan Padişah Kahtan'ın yirmi iki oğlundan her biri babalarının ölümünden sonra ayrı bir hanedanlık planı yaparken bazı bilge insanların ülkenin bölünme tehlikesine karşı şu uyarıda bulduklarının altı çizilmiştir:

Halkın bilgeleri, Padişah Kahtan'ın ülkesinde neler olup bittiğini kardeşlere haykırarak şöyle dediler: "Ayrı hanedanlıklar sizin için bir tehlike, ülkeniz dağılacak ve düşmanlar size karşı fırsat kollayabilecekler (Arîkî, 2017: 128).

Yazar ilgili hikâyeyi sonlandırırken Hamâme Nine'nin dilinden, iyi bir yaşamın ve ilerlemenin tüm unsurlarına sahip olan, ancak bölünmenin, çatışmanın ve bir grubu diğer bir gruba hâkim kılma çabalarının ağır yükü altında acı çeken yöneticilerin bilinçsizliğine tek vatan olma hassasiyeti üzerinden şöyle değinmiştir:

İşte böyle sevgili torunlarım! Bölünmede aşağılanma vardır, birleşme ise güç ve kuvvet demektir (Arîkî, 2017: 132).

2.3.2. Özgürlük

Hukukî bir kavram olmadan önce maddî ve tabîî bir kavram olarak var olan özgürlük, "bir şeyi bilinçli bir şekilde yapma veya yapmama, belli bir şekilde davranıp davranmama erki" olarak tanımlanmıştır. (Gözler, 2018: 63). Diğer değerlere göre daha öncelikli olduğu ileri sürülebilen özgürlüğün koşullarının sağlanması söz konusu olduğunda çocuğun bedeninin, ruhunun ve iradesinin güçlendirilmesine dikkat edilmeli, bir şeyler yapma kararlılığında ona yardımcı olunmalı, takıntılarının ve tereddütlerini ortadan kaldırılarak cesareti güçlendirilmeye çalışılmalıdır.

Kurâtü's-Selc 'deki bazı hikâyelerde özgürlük değerine, insanları kanunlar çerçevesinde değil kendi arzularına göre yöneten, otoritesinin sağlamlığıyla çelişen her türlü fikri tehdit sayan idarecilerin istibdadından Allah'ın kudretine sığınmayla işaret edilmiştir. Örneğin *Lider Heddaş'ın Öküzü* adlı hikâyede bazı insanların iradelerini ömür boyu gasp ederek onları ağır işlerde çalıştırmayı bir hak gibi görenlerden Allah'a sığınması gerektiği Hamâme Nine'nin şu duasıyla ortaya konmuştur:

Allah'ım bizi dünyada mahlûkatlarını köleleştirenlerden koru ve senden başka yardımcısı olmayanlara zafer bahşet (Arîkî, 2017: 136).

Hamâme Nine *Makir (Ebü'l-Akabir) Adlı Adam* hikâyesinde de bu minvalde bir dua ile hikâyesine başlamıştır:

Allah'ım! Bittiği sanılan, ama geri dönen her türlü kötülükten ve yeryüzünde dolaşarak her yerde fesadı arttırıp insanları köleleştiren tüm zalimlerin zulmünden sana sığınırım (Arîkî, 2017: 152).

Boğa Boynuzları ve Hüziin Toprakları adlı hikâyede işlenen konu ise günümüzün de ortak problemlerinden biridir. Toplumunu idare etmek için birbirleriyle kavgaya tutuşan idarecilerin merhametten yoksun eylemlerinin kurbanı olmamak adına her şeye gücü yeten ve sonsuz merhamet sahibi yaratıcıya edilen dualarla özgürlüğün değerine işaret edilmiştir:

Rabbim, sen insanları bizden daha iyi tanıyorsun. Bize merhamet etmeyenleri bizden uzak tut ve haksızlıkların yolumuza girmesine izin verme. Senin merhametinle yaşıyor, adaletinle tatmin oluyor, bize verdiğin güçle çabalyor ve senin rehberliğininle ayakta kalıyoruz (Arîkî, 2017: 178).

Cemil ve Periler Lideri adlı hikâyede, Periler Lideri'nin kızıyla evli olmasına ve kendisine sonsuz bir yaşam sunulmasına rağmen cinlerin hüküm sürdüğü bir diyarda tutsak edilen insanları kurtarmaya çalışan ve bunda da başarılı olan Cemil'in kararlı mücadelesinde de bu değer aşılacak istenmiştir.

Cemil, Periler Lider'ine "İnsanı eşek olarak görmeye dayanamıyorum ve burada bir insan ezilirken asla mutlu olamayacağım. Hadi onları insana dönüştür yoksa hemen seni öldüreceğim" dedi. Sonra da kapıyı anahtarla açtı. Tüm tutsaklar dışarı çıktı. Ufukta ışığın yayıldığını gördüklerinde insana dönüştüler ve her biri perilerin esaretinden kurtuldu (Arîkî, 2017: 118-120).

Yazar, periler diyarındaki eşsiz ve sonsuz hayatın cazibesine karşı insan olma onurunu yok saymayıp kendi türünden olanların tutsak edilmesini hazmedemeyen Cemil karakteri üzerinden çocukların zihninde özgürlüğün bedelsiz olamayacağı fikrini canlı tutmaya çalışmıştır. Gerçek özgürlüğün, bireysel bir serbestlik, içi boş bir şeref ve efendilik iddialarıyla değil, küçültücü ve alçak davranışlara maruz kalınması sonrası ne pahasına olursa hem kendisinin hem de kendi türünün onurunu cesaretle savunanların erdemli mücadelesiyle elde edilebileceğine vurgu yapmıştır.

SONUÇ

Hikâyeler çocukların sosyal ve kültürel yetişme sürecine katkı sunan unsurların başında gelmektedir. Nitekim bu edebî tür, çocukların kişiliklerini hızlıca şekillendirmesi ve onlara çeşitli deneyimler kazandırması bakımından çocuk edebiyatının amaca yönelik eğitim araçlarından biri olarak kabul edilmektedir. Bu yönüyle çocuklara hitap eden hikâyeler onların zihinsel ve duygusal oluşumunun dayandığı güçlü bir temel olmanın yanı sıra dinî, ahlâkî ve millî duyguların pekiştirildiği etkili bir yöntemdir. Zira her çocuk hikâye yazarı, ürettiği edebî yapıtlarla çocukların ve gençlerin entelektüel, edebî, kültürel ve eğitimsel gelişmelerine zemin hazırlamaya çalışır. Öğrenmeyi motive edici bir deneyim haline getirip değerlere yönelik mesajlarını ilginç ve eğlenceli şekilde sunabilenler ise literatürü zenginleştirdiği gibi çocukların psiko-sosyal gelişimini hızlandırmaktadır.

Yemenli yazar Ahmed Kâsım el-Arîkî'nin de ilgili literatürü *Kurâtü's-Selc* adlı eseriyle renklendirdiği söylenebilir. Arîkî'nin gerçeklikle doğaüstünün bir karışımı olarak değerlendirilebilen bu eseri, efsane, sihir ve cin dünyası ile kültürel halk mirasından alınmış hikâyelerden oluşmaktadır. Hikâyelerde Kur'ân tilaveti, dua, salatüselam, iffet, sözünde durmak, sevgi, aile bilinci, vatanseverlik ve özgürlük gibi birçok değere doğrudan ve dolaylı yoldan işaret eden Arîkî, dinî değerler olarak en fazla dua ve salatüselama yer vermiştir. Ayrıca ahlâkî ve millî birçok değeri haiz olduğu için duayı, çatı değer olarak seçmiş, böylece vermek istediği ana mesajı birden çok örnek ve tekrarla desteklemek istemiştir. Bununla birlikte mezkûr değerlerden bazılarını öne çıkartmadığı aksine herbir değer için ayrı bir öneme sahip olduğunu örneklerle vurgulamıştır.

Hikâyelerin her gün aynı saatte ve aynı mekânda çocuklar tarafından sevilip sayılan Hamâme Nine karakteri üzerinden anlatılmasıyla, çocuklara birtakım değerlerin aşılması hususunda ileri yaşlardaki insanların şefkat, tecrübe ve bilgeliklerinden yararlanılması gerektiğine doğrudan dikkat çekilmiştir.

Toplumun ahlâk ve prensiplerinden uzak bir neslin yetişmemesi için dinî, ahlâkî ve millî değerleri öne çıkararak hikâye yazarlarının Arap Dili ve Belagatı alanına sundukları katkının ortaya konulması incelenmeye değer konular arasındadır. Ayrıca bu bilim dalı akademisyenlerinin katılımıyla tartışma oturumları, kongre, sempozyum ve açık hava faaliyetleri gibi eğitim etkinliklerinin sayısı arttırılabilir.

KAYNAKÇA

- Arîkî, A. K. *Ġaltetu Kalem*. Merkezu İbâdî li'd-Dirâse ve'n-Neşr, Sana 2012.
- Arîkî, A. K. *Kurâtü's-Selc*. Merkezu Mektebeti Dâl, Sana 2017.
- Arîkî, A. K. *Yevme mâte 'ş-Şeytân*. Müessesetu Hindâvî, Kahire 2022.
- Arîkî, A. K. (2023). *Yevme Mâte 'ş-Şeytân*. R. Akbaş (Çev.) İstanbul: Kitap Dünyası Yayınları.
- Akbaş, R. (2023). "Ahmed Kâsım el-'Arîkî'nin Yevme Mâte's-Şeytân Adlı Romanında Kadın Karakterler". *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* (28/2), 33-47.
- Abîd, Z. H. (2020). "el-Kıyemü'l-İslâmiyye ve İshâmuha fî Tekâmülü'l-Mucteme'ât". *Mecelletu Câmi'ati Bâbil li'l-'Ulûmi'l-İslâmiyye*, (28/1), 27-46.
- Ahmed, L. (2020). "Târîhu Edebi'l-Etfâl ve Ruvvâduh İnde'l-Ġarb ve'l-Arab". *Mecelletü'l-Ulûmi'l-İnsâniyye ve'l-İctimâiyye*, (4), 93-104.
- Bâhekîm, N. Arîkî, A. K. el-İryâbî, E. M. vd. *er-Rivâyetu fi'l-Yemen: Tecdîün ve Tecrîbun*, Dâru Anâvîni Books, Yemen, 2022.
- Barov, T. *Târîhü'l-Arabi'l-Kadîm*. Dârü'l-Fikri'l-Mu'âsir, Beyrut 1417/1996.
- Berigaş, M. H. *Edebü'l-etfâl Ehdâfuh ve Simâtuh*. Müessesetü'r-Risâle, Beyrut 1416/1996.
- Badam, Z. (2022). *Muhammed Abdulveli'nin Roman ve Kısa Hikâyeleri Üzerine Bir İnceleme*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Cürcânî, S. Ş. *et-Ta'rifât*. thk. Muhammed Basıl Uyûnu's-Sûd. Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut 1424/2003.
- Cilacı, O. (1994). Dua, *TDV İslâm Ansiklopedisi*. (Cilt. 9, 536-539), TDV İslâm Araştırmaları Merkezi.
- Çağrıçı, M. (2012). Vatan, *TDV İslâm Ansiklopedisi*. (Cilt. 42, 563-564), TDV İslâm Araştırmaları Merkezi.
- Ebü'r-Ridâ, S. *en-Nassü'l-Edebî li'l-Etfâl, Ehdâfuh ve Mesâdiruh ve Simâtuh*. Mektebetü'l-Ubeykân, Riyâd 1426/2005.

- Ebû Tâlib, İbrahim. *Bibliyografye's-Serd fi'l-Yemen*. Vizâretü's-Sekâfe, Yemen 2010.
- F'âdî, A. *el-Kasas fi'l-Asri'l-İslâmî*. Matbaatu Dâri'z-Zaman, Bağdad 1966.
- Fâtine, B. (2015), "Târîhu Edebi'l-Etfâl fi'l-Vatani'l-'Arabî," *Mecelletu Mukârebât*, (3/5), 295-302.
- Gözler, K. (2018). *İnsan Hakları Hukuku*. Ekin Basım Yayın Dağıtım, Bursa.
- Hac Mohammad, M. (2019). *el-Kiyemü'd-dîniyye fi'r-rivâyeti'l-'Arabîyyeti'l-mu'âsire*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Hadîdî, A. *Fî edebi'l-Etfâl*. el-Mektebetü'l-Mısriyye, Kahire 1988.
- Hamid, M. (2015). "Edebü'l-Etfâlî'l-Arabî ve Tetavvuruh". *Mecelletü'l-Kısmi'l-Arabî*, (22), 150-168.
- Hilal, M. A. – es-Sabhîn, İ. H. (2016), "Vâki'u'l-Kiyemi'l-Vataniyye fî Kutubi't-Terbiyyeti'l-İctimâ'îyye ve'l-Vataniyye li's-Sufûfi'r-Râbi' ve'l-Hâmis ve's-Sâdis el-El-sâsiyye fi'l-Ürdün", *Külliyetü'l-Ulûmi'l-İnsâniyye ve'l-İctimâ'îyye*, (17), 133-144.
- İbn Miskeveyh, A. Y. *Tehzîbü'l-Ahlâk ve Tathîrü'l-A'râk*. Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut 1405/1985.
- İbn İyâz, İ. Y. *eş-Şifâ' bi-Ta'rîfi Hukûki'l-Mustafâ*. Vahdetü'l-Buhûs ve'd-Dirâsât, Dubai 1434/2013.
- Râzî, A. H. *Fedâilü'l-Kur'ân ve Tilâvetuh*. thk. Amir Hasan Sabri. Dâru'l-Beşâiri'l-İslâmiyye, Beyrut 1415/1994.
- İbn Battâl, A. *Şerhu Sahîhi'l-Buhârî*. thk. Ebû Temîm Yasir b. İbrahim. Mektebetü'r-Rüşd, Riyad: 1423/2003.
- Keylânî, N. *Edebü'l-Etfâl fî Dav'i'l-İslâm*. Müessesetü'r-Risâle, Beyrut 1406/1986.
- Kızıler, H. (2014), "Ahlakî Değerlerin Şahsiyet Oluşumuna Etkisi". *Millî Eğitim Dergisi* (44/204), 5-17.
- Köşeli, Y. (2011). *Arap Çocuk Edebîyatı*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Mekâlih, A. *el-Vechü'd-Dâi': Dirâsâtün ani'l-Edeb ve't-Tifli'l-Arabî*. Dâru's-Şuûni's-Sekâfeti'l-Âmme, Bağdad 1986.
- Sâmî, A. M. *Kıssatü'l-Edeb fi'l-Yemen*. Mektebetü'l-İrşâd, Sana 1428/2007.
- Şevkî Dayf, A. A. *el-Hubbü'l-'Uzrî 'Inde'l-'Arab*. ed-Dâru'l-Mısriyyetu'l-Lübnâniyye, Kahire 1999.
- Şahin, S. T. (2024). *Ürdün'de Çocuk Edebiyatı*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Şimşek, T. (2014). "Çocuk Edebiyatı Tarihine Ön Söz". *Çocuk ve İlk Gençlik Edebiyatı Özel Sayısı, Türk Dili Dergisi*, 15-58.
- Tirmizî, M. *Sünenü't-Tirmizî*. thk. Ahmed Muhammed Şakir vd. Mektebetu Mustafa el-Bâbi'l-Halebî, Mısır: 1395/1975.
- Timurtaş, A. (2018a). *İslamî Edebiyatta Dua*. Çıra Akademi Yayınları, İstanbul.
- Timurtaş, A. (2018b). "Tekanniyâtu Binâi'l-Kıssati's-Şa'biyye fi Mardin ve fi Katar". *Ensâk*. (2/2), 59-72.
- Uludağ, M. E. (2008), *1923-1950 Dönemi Çocuk Romanlarında Sevgi ve Korku Motiflerinin Çocuk Eğitimine Etkisi*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Dicle Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Uylaş, R. Z. (2017). *Arap Edebiyatında Çocuk Şiiri*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yüksek, A. (2022). "Modern Arap Edebiyatında Aile ve Çocuk Temalı Şiirler". *Oş Devlet Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi İlmi Dergisi*, (32) 59-72.
- Zelat, A. *Edebü'l-Etfâl Beyne Ahmed Şevkî ve Osman Celâl*. Mektebetü'l-Vefâ, Mısır 1415/1994.
- Ziriklî, H. *el-E'lâm*. Dâru'l-İlm li'l-Melâyîn, Kahire 2002.